

Dijete i lutka- Oblikovanje lutaka za odgojno obrazovni rad

Božić, Patricija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:161282>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

PATRICIJA BOŽIĆ

**DIJETE I LUTKA- OBLIKOVANJE LUTAKA ZA ODGOJNO
OBRAZOVNI RAD**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

PATRICIJA BOŽIĆ

**DIJETE I LUTKA- OBLIKOVANJE LUTAKA ZA ODGOJNO
OBRAZOVNI RAD**

DIPLOMSKI RAD

Mentor rada:
prof. dr. sc. Antonija Balić Šimrak

Zagreb, rujan, 2021.

Sažetak

Svrha ovog rada je približiti scensku umjetnost lutkarsto odgojiteljima, roditeljima i djeci. Povijest lutkarstva i lutaka ima veliku važnost u shvaćanju dječjeg poimanja scenske lutke. Lutkarske predstave su glavno sredstvo u emotivnom sazrijevanju djece. Odgojitelj u odgojnoj skupini svakodnevno koristi lutke u svojem radu tako da dijete shvaća lutku kao prijateljicu koja mu je uvijek blizu te joj se može povjeriti i riješiti svoje unutarnje borbe. Gotovo svi predmeti u dodiru s djecom mogu poslužiti kao lutka. lutka potiče djecu na razvoj smisla za uzajamnost, solidarnost, pravednost i suradnju. Scenska lutka je temeljno izražajno sredstvo svakog djeteta. Postoji više vrsta lutaka, a u ovome radu stavljen je naglasak na proces izrade lutaka i scenografije za dječju predstavu. Prikazani su detaljni koraci u izradi lutaka i scenografije. Predstava se sastoji od tri lutke koje štite prirodu i dive se ljepoti prirode. Tema ove predstave je ekološkog karaktera i izvode ju odgojitelji u dječjem vrtiću. lutka je važan dio djetetovog odrastanja jer pokreće djetetov misaoni i emocionalni svijet te razvija maštu. U predškolskom razdoblju djetovog života prisutna je simbolička igra. Kroz igru lutkom dijete sudjeluje u zamišljenom svijetu koji sam kreira. Djetetu mlađe predškolske skupine bitna je manipulacija lutkom, a djetetu starije predškolske skupine lutka je bitna za scenski izraz. lutka ima pozitivne učinke na djetetov emocionalni i socijalni razvoj. Interakcijom sa lutkama razvija verbalnu komunikaciju koja ima veliki učinak na razvoj pozitivne slike ličnosti, samostalnosti, socijalne kompetencije i stvaralaštva. Unutar predškolskog razvoja važno je da se zadovolje sve djetetove potrebe kako bi se postigao najbolji mogući razvoj.

Ključne riječi: dječji razvoj, scenska lutka, predstava, scenografija

Summary

The purpose of this work is to bring puppetry performing arts closer to educators, parents and children. The history of puppetry and puppets is of great importance in understanding children's understanding of the stage puppet. Puppet shows are a major tool in children's emotional maturation. The educator in the educational group uses puppets in his work on a daily basis so that the child understands the puppet as a friend who is always close to him and can confide in her and resolve his inner struggles. Almost all objects in contact with children can serve as a doll. The doll encourages children to develop a sense of reciprocity, solidarity, justice and cooperation. The stage puppet is a fundamental means of expression of every child. There are several types of puppets, and in this paper the emphasis is placed on the process of making puppets and scenography for children's play. Detailed steps in making puppets and scenography are shown. The play consists of three puppets that protect nature and admire the beauty of nature. The theme of this play is of an ecological character and is performed by educators in kindergarten. A doll is an important part of child's growing up because it triggers the child's mental and emotional world and develops the imagination. Symbolic play is present in the preschool period of child's life. Through playing with a doll, the child participates in an imaginary world that he creates himself. A puppet manipulation is important for a child of a younger preschool group, and a puppet is important for a child of an older preschool group. A doll has positive effects on a child's emotional and social development. By interacting with puppets, he develops verbal communication that has a great effect on the development of a positive image of personality, independence, social competence and creativity. Within preschool development, it is important to meet all of a child's needs in order to achieve the best possible development.

Key words: child development, stage puppet, play, scenography

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. Lutkarstvo.....	2
2.1. Povijesni pregled kazališta i lutke	2
2. 3. Lutkarstvo, lutka i scenska umjetnost.....	3
3. Pedagoška vrijednost dječje igre sa scenskom lutkom.....	4
4. Igra lutkom- simbolička igra.....	5
5. Igra sa scenskom lutkom u odgojno obrazovnom radu i utjecaj na razvoj djeteta	6
5.1. Emocionalni razvoj i socijalizacija	6
5. 2. Važnost lutke za verbalnu komunikaciju.....	8
5. 3. Poticanje dječje pozitivne slike o sebi	8
5. 4. Lutka u poticanju samostalnosti kod djece.....	9
5. 5. Lutka u poticanju socijalne kompetencije kod djece.....	10
5.6. Uloga lutke u poticanju dječjeg stvaralaštva	10
6. Lutka i zadovoljavanje dječjih potreba.....	11
7.Vrste lutaka.....	12
7.1. Ručna lutka- Ginjol.....	12
7. 2. Ručna lutka – Zijevalica	13
7. 3. Štapna lutka- Javajka.....	14
7.4. Lutke na koncu – Marionete	14
7.5. Lutke sjene	15
7.6. Ostale vrste lutaka	16
7.6.1.Bunraku lutke	16
7.6.2. Velike ili gigantske lutke	16
7.6.3. Bauhaus lutka.....	17
8.Izrada štapne lutake.....	17
8.1. Skica, materijal i pribor za izradu.....	17
8.2. Izrada lutke- glava.....	20
8.3. Uređivanje lutke – oči, uši, nosnice	22
8.4. Uređivanje tijela lutke – trup, ruke i noge.....	26
8.5. Konačan rezultat.....	32
9. Proces izrade scenografije	35
9.1. Skica scenografije, materijal i pribor.....	35
9.2. Konačan rezultat scenografije.....	39
10. Tekst prema kojem se izvodi igrokaz	40
10.1. Dramski tekst	41
9.2. Konačan rezultat.....	44
10. ZAKLJUČAK.....	46
Literatura	47
POPIS SLIKA.....	49

1. UVOD

Lutkarstvo je scenska umjetnost o kojoj bi se u društvu trebalo više pričati i poticati sve članove društvene zajednice na aktivnost. Kultura je bitna za dječji razvoj jer bez kulture ne postojimo. Kroz povijest lutkarstvo je napredovalo i ušlo u sve sfere ljudskog života, a tome najviše svjedoče lutke koje su prisutne svugdje.

Lutkarske predstave bitne su za predškolski uzrast djece. Za uvod u svijet bajki i čudesa odličan pomagač može nam biti lutka. Lutka je važan odgojni, obrazovni i terapijski agens, te je poticaj za kreativno izražavanje djece. Igra lutkom opušta dijete i pomaže djetetu prebroditi teške trenutke. Lutka ima pozitivne učinke na sve aspekte djetovog razvoja. U lutkarstvu postoje različite lutke. Lutke se razlikuju po veličini, izgledu i načinu rukovanja, tako da postoje štapne i ručne lutke.

Djetetu je važno približiti lutku tako da on sudjeluje u procesu izrade lutaka. Lutka se može sastojati od štapića i papira te paravana iza kojeg se odvija predstava. Ova jednostavnost predstavlja važnost za dijete jer je to njemu bitno u trenutnom periodu razvoja. Uključenost u izradu razvija u njima inovativnost i kreativnost koju mogu podijeliti s drugom djecom te zajedno napredovati u svojem rastu i razvoju

2. Lutkarstvo

Primijenjenom umjetnošću nazivamo likovne discipline koje su usmjerene na upotrebljivost. U povijesti su poznatije pod nazivom obrti ili dekorativne umjetnosti. Dijelimo ih na: tekstil, unutarnju arhitekturu, keramiku, oblikovanje metala, primijenjeno slikarstvo, scenografiju, kostimografiju, lutkarstvo, ilustraciju i sl. U lutkarstvu se iza paravana nalazi glumac koji koristi lutku za kazališnu izvedbu. Lutke često oponašaju ljudsko ponašanje, a njihov animator, lutkar, najčešće ostaje skriven. Svjetski dan lutkarstva obilježava se 21. ožujka. Lutkarstvo ima dugu povijesnu tradiciju. 1929. godine nekolicina zaljubljenika u lutkarstvo osnovala je udrugu „l'Union Internationale de la Marionnette (UNIMA)“ s ciljem promicanja i razvoja lutkarske umjetnosti. Od svih grana scenske umjetnosti lutkarstvo je najpogodnije za prikazivanje bajki, fantastike, čudesnih prizora. Zato je i kazalište lutaka tako blisko djeci (Pokrivka, 1978).

2.1. Povijesni pregled kazališta i lutke

Pojava lutaka i razvoj lutkarstva javlja se već od početka prvih svjetskih civilizacija. Oko 4000. godine p. n. e. pojavljuju se dokazi kako je Indija kolijevka razvoja lutkarstva. Nakon toga proširuje se na istok u Kinu, Japan i na Javu, te na zapad, prema Egiptu i Grčkoj. U prošlosti korištene su maske za magijske obrede i rituale. U srednjem vijeku pokušavali su stigmatizirati lutke i predstavu, ali je lutkarstvo uspjelo preživjeti u narodu, na sajmovima, ulicama i trgovima. Lutkarstvo je prikazivalo kritiku društva, lutke su bile oživljene od strane ljudske satire i patnje. U Europi u 16. i 17. stoljeću postoje putujući lutkari koji su razvili posebnu granu umjetnosti lutkarstvo. Od romantizma lutkarstvo prestaje biti zabava i predstavlja se kao umjetnost. U 19. stoljeću utemeljena su prva lutkarska kazališta. Između dva svjetska rata lutka gubi moć, ali se odražava u sklopu kazališta za djecu. Češka dramska skupina UNIMA nastupala je po logorima. Od sredine 20. stoljeća osnivaju se kazališta lutaka.

Prije nove ere djeca su se igrala igračkama od materijala kao što su kosti, keramika i metal. Za modeliranje i igru najčešće se koristila glina koja je bila osnovno sredstvo za izrađivanje životinja i svemu što je bilo moderatoru u mašti. Rimljani i Grci koristili su lutke za prikazivanje legenda. Lutke su im bile omiljen oblik zabave. Kroz povijest lutka je bila stigmatizirana i prikazivana samo za igre djevojčica, a bila je načinjena od različitih materijala, drveta, keramike, kosti, voska i dr.

1050. godine Nürnberg postaje grad igračaka, a u 14. stoljeću postaje glavni u proizvodnji glinenih lutkica veličine prsta. Lutke su prikazivale ljude, žene, muškarce, bebe i konjanike.

Koristile su se lutke marionete koje se pokreću koncima. Francuska riječ mariote predstavljala je lutku djevice Marije. Aristotel nazvao lutkara božanstvom. U 16. stoljeću pojavljuju se drvene lutke, a nakon njih pojavljuju se lutke od alabastra, voštane lutke i krpene lutke. Pojavila se velika želja za lutkama tako da se uz lutke radilo pokućanstvo i sve slično današnjim igračkama.

U Siciliji lutke su ljudskih veličina, a u Španjolskoj lutke su vitezovi. U njemačkoj dolazi do miješanja lutaka i glumaca na pozornici. U Japanu koriste se bunraku lutke s velikim i laganim tijelom. U 18. stoljeću ugledne obitelji proizvode kositrene lutke. Kositrene lutke bile su životinje, mitološka bića te srednjovjekovni vitezovi. U 19. i 20. stoljeću, tvrtke Trix, Schucho, Bub, Fleischmann, Arnold, Plank, Schoenner i Bing postaju sinonimi za atraktivnu i traženu igračku. Godine 1824. mehaničar Mälzel napravio je prvu lutku koja je mogla govoriti riječi: mama i tata. Nakon toga usavršili su izgled lutke. Lutka je imala glavu načinjenu iz porculana, pomične udove tako da je sve više izgledala poput žive. Nakon toga lutke su počele govoriti, hodati, plakati, otvarati i zatvarati oči i usta. Materijal kojim se koriste su celoid i guma. Krajem 20. stoljeća pojavljuje se atraktivna lutka „Barbika“.

U današnje vrijeme lutke su se počele emitirati na televiziji što pokazuje koliko je lutka medijski popraćena kao važno sredstvo za animaciju. Unutar filmske umjetnosti postoji kategorija animirani film koja se naziva lutkarski film. U kazalištu najpoznatije su lutke zijevalice jer su najinteresantnije djeci te imaju pedagošku i odgojnu vrijednost.

Lutka je stvorena za određenu ulogu, ima uvijek isti izraz lica te ima ograničen i sebi svojstven način pokreta, dok glumac u živom kazalištu, što i sama riječ govori, je živ te mu to pruža razne mogućnosti i nema ograničenja kao lutka u kazalištu. Jedna od velikih razlika je, što se glumac koristi mimikom za pokazivanje emocija, a lutka ima uvijek isti izraz lica (Pokrivka, 1978).

2. 3. *Lutkarstvo, lutka i scenska umjetnost*

Lutkarstvo je scenska umjetnost slična glumačkom kazalištu, samo što je kod lutkarstva posrednik između glumca i publike lutka. Lutka je mnogoznačan pojam koji podrazumijeva bilo koju figuru namijenjenu dječjoj igri, lutku igračku, modnu lutku, porculansku lutku,

plastičnu lutku, scensku lutku itd. Lutka je u lutkarstvu pokretna figura, odnosno scenska lutka namijenjena je lutkarskoj izvedbi na pozornici. Ona je temeljno izražajno sredstvo te umjetnosti (Županić Benić, 2009).

Scenska umjetnost je zajednički naziv za umjetnički izraz govorom, pokretom tijela, glumom, glazbom i drugim sredstvima, djeci je najzabavnije lutkarstvo. Od svih grana scenske umjetnosti, lutkarstvo je najpogodnije za prikazivanje bajki, fantastike, čudesnih prizora. Zato je kazalište lutaka tako blisko djeci. Svijet lutaka je svijet poezije, humora, satire, svijet koji ne poznaje granice između ljudi, životinja, biljaka i predmeta.

Pojmu lutke kao predmetu kazališne igre najsigurnije se može približiti preko dječje igre. Više je nego sigurno da je interakcija između djeteta i lutke uvijek igra. Dijete i lutka su igrom toliko vezani da bez igre ne bi ni postojala mogućnost gledanja i doživljavanja predmeta na način i u formi lutke (Mrkšić, 2006).

Lutka pokreće djetetov misaoni i emocionalni svijet i razvija maštu. Omogućava djetetu da iznosi svoj doživljaj svijeta. Lutka utječe na djetetov intelektualni razvoj i ono može spoznavati o biljkama, životinjama, radu ljudi. Igre s lutkom pomažu djeci da usvoje početne matematičke pojmove, u prometnom i zdravstvenom odgoju može pomoći u prevladavanju teških i stresnih trenutaka (bolest, rođenje brata ili sestre, smrt drage osobe) i dr. Lutkarstvo je blisko djeci zbog različitih predmeta koji su u mogućnosti da postanu lutka. Sve što je lako za obradu pogodno je za oblikovanje.

3. Pedagoška vrijednost dječje igre sa scenskom lutkom

Igra je fenomen koji se ne može potpuno obuhvatiti jednom definicijom. Ona je predmet proučavanja psihologije, pedagogije, antropologije, etnologije, sociologije itd. (Bruner, 1976, prema Duran, 2011).

Lutka je važan odgojni, obrazovni i terapijski agens, te je poticaj za kreativno izražavanje djece. Stoga odgojitelji u vrtiću trebaju biti upoznati s lutkama kao medijem mogućnosti poticanja razvoja djece. Lutka dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, razigranosti, pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet, omogućava mu da sve bogatije izražava svoj doživljaj svijeta. Dijete sa scenskom lutkom u ruci manipulira kako god želi. U ruci djeteta svojim oživljavanjem nudi djetetu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji ono samo stvara u igri. Lutka se javlja kao zamjena živih bića s kojima dijete u igri manipulira kako želi i najčešće kako ne može u stvarnosti. Kod te lutke se u likovnom i tematskom pogledu

poštuje da je lutka svedena na simbol, a ne imitacije. lutka pokreće djetetov misao i emocionalni svijet i razvija maštu. Omogućava djetetu da iznosi svoj doživljaj svijeta.

Igre scenskom lutkom mogu pridonijeti emotivnom rasterećenju djetetove konfliktne situacije. Ova igra socijalizira dijete, utječe na razvoj pozitivnih crta osobnosti. Igre lutkama mogu utjecati i na širenje znanja djeteta iz područja prirode i društvenog života; mogu pomoći djetetu pri usvajanju početnih matematičkih pojmova, u prometnom i zdravstvenom odgoju i drugim odgojno-obrazovnim područjima.

4. Igra lutkom- simbolička igra

Igra je najautonomnija čovjekova aktivnost i najizrazitiji oblik dječje aktivnosti. Prisutna je u djetetovom životu još od njegova rođenja. Predstavlja jednu od temeljnih djetetovih potreba i osnovnu aktivnost u kojoj provodi većinu svoga vremena. Igra mora biti primjerena razvojnim karakteristikama djece, lako provedljiva, sadržajem mora biti jednostavna, spontana, zabavna, uzbudljiva, ali što je još najvažnije korisna za djetetov razvoj (Lazar, 2007).

Kroz igru s lutkom dijete sudjeluje u zamišljenom svijetu koji sam kreira. lutka čini zamjenu ljudskih bića (simbola) s kojima dijete manipulira. Sve što ne može napraviti u stvarnosti prenosi na lutku te s njom konstruira svoj svijet. lutka ne smije biti ni preteška ni prevelika, mora biti jednostavna za manipulaciju.

Simbolička igra djetetu omogućava stapanje svijeta s vlastitim egom (Šagud, 2002). Simbolička igra se, prema tome, najčešće određuje kao aktivnost u kojoj dijete koristi zamjenske objekte, akcije ili ideje (koji su u funkciji simbola) da bi prikazalo određeno ponašanje ili radnju (Casper i Theilheimer, 2010.; Else, 2009.).

Kroz simboličku igru dijete prenosi svoja spoznajna i emotivna iskustva na svoj zamišljeni plan. Po svom karakteru igre s lutkom su govorne igre i istinski pridonose razvoju govora. Dijete govorom i riječima izražava svoje misli i osjećaje. Lutke utječu i na razvoj socijalizacije, te na razvoj pozitivnih crta osobnosti: pravednost, dobrotu, prijateljstvo, hrabrost i sl. Dijete se identificira sa lutkom, lutkina "riječ" djeluje na dijete snažnije od odgojiteljeve, pa lutka može okupiti djecu na aktivnost, može poticati djecu na pranje ruku, pospremanje sobe, može razveseljavati djecu, može ohrabriti, utješiti, a može i biti lutka sveznalica.

Lutka utječe na djetetov intelektualni razvoj. Dijete može u igri uspješno djelovati na drugo dijete da se oslobađa egocentričnosti, da postaje svjesno svog mišljenja i ponašanja. Igre

lutkama mogu biti od pomoći i služiti kao predterapijsko sredstvo očuvanja psihičkog zdravlja predškolske djece. Djeca starije predškolske dobi koriste lutku tako da igra postaje namijenjena stvaralačkom scenkom izrazu. Upotrebljava sve složenije gramatičke strukture koje su u skladu s razvojem njegova mišljenja. Stvara imaginarne predmete dok se igra s lutkom tako što ih imenuje. Imenuje i neke složenije radnje koje lutka izvodi, npr. sjeda u raketu.

5. Igra sa scenskom lutkom u odgojno obrazovnom radu i utjecaj na razvoj djeteta

U djetinjstvu lutka ima posebnu ulogu zbog igre koja donosi sreću i radost u život djece. Igra lutkom pridonosi boljem razumijevanju pojava u svijetu i o sebi. Osnovna karakteristika lutke je gesta. Gotovo svi predmeti koji su u dodiru s djecom mogu poslužiti kao lutka. Lutki je potrebno dati govor kako bi ona postala djetetov sugovornik. Lutka je didaktička igračka.

Za oživljavanje lutke potreban je glas. Svojim glasom dajemo lutki osobnost. Tijek igre lutkom sve je na principu „kao da“ kada koristimo lutku i koristimo stvari iz djetetovog života tada potičemo dijete na inicijativu i kreativnost. U igri lutkom važni su mimika i glas. Djeca stvaraju priču uz pomoć lutaka i tako prerađuju akcije koje su proživjeli kako bi mogli krenuti na sljedeću razinu razvoja. Scenska lutka ima terapijski učinak.

Igre s scenskom lutkom su simboličke igre i kroz njih dijete svoje emocije, iskustvo i spoznaje prenosi u zamišljeni plan. Predškolsko dijete u simboličkoj igri teško prihvaća uloge zbog prevladavanja egocentrizma. Igre sa scenskom lutkom zovemo i govorne igre. Dijete kroz simboličku igru sa scenskom lutkom oponaša sve situacije u kojima je bio. Najprirodnije su mu situacije u obitelji, identificiranje s određenim likovima i sl. Dijete sa scenskom lutkom može riješiti neke svoje probleme. Igra s lutkom služi za socijalizaciju djece i utječe na pozitivan razvoj ličnosti. Moralne vrijednosti su : pravednost, istinoljubljujivost, dobrota, prijateljstvo i hrabrost. Djeca u igri razvijaju smisao za uzajamnost, solidarnost, pravednost i suradnju. Djeca kroz igru s lutkom razvijaju suradnju preuzimaju inicijativnost. U igri lutkom dijete je stimulirano da riječ, rečenicu, visinu, boju glasa , intenzitet i tempo dovedu u sklad s onim što osjećaju. Igre lutkom utječu na razvoj stvaralaštva, umjetničkog i govornog. Dijete se identificira s lutkom, sve što proživi lutka proživi i dijete.

5.1. Emocionalni razvoj i socijalizacija

Emocionalni razvoj djeteta jedan je od najvažnijih procesa u razvoju osobnosti i rezultat

je međusobnog utjecaja bioloških značajki pojedinca i njegovih socijalnih učenja.

Emocije, osnovni pokretač svakog stvaralaštva, pokrenut će djetetov govor, komunikaciju, maštu, želju za likovnim stvaranjem, za pokretom i sve će se stvaralačke snage ujediniti, intelektualno uključiti, kombinirati, ispreplesti, osloboditi i roditi nešto lijepo, kvalitetno i korisno (Kraljević, 2003.).

Igre lutkom su, tijekom niza istraživanja, pokazale kako uspješno rasterećuju djetetov emocionalan teret rješavajući konflikte nad kojim u stvarnom životu nemaju kontrole (Majaron, 2004). Dijete je emotivno vezano za lutku, stoga ona postaje posrednik u komunikaciji između djece i odraslih. Prema autorici Pokrivki (1978.) emocije su najvažnija poveznica za igru s lutkom.

„Lutka pokreće djetetov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta“ (Glibo, 2000:114).

U predškolskom razdoblju najvažnija zadaća je da djeca razviju odedene potencijale i sposobnosti. Važne su i vještine za emocionalni razvoj djeteta. Važno je gledati na svaku djetetovu emociju kao važnu te mu pomoći osloboditi se i opustiti unutar skupine ili u slobodnom obiteljskom životu. Voljeno dijete lakše zavoli drugu djecu te reagira na različite emocije. Bogatstvo i kvaliteta odnosa uspostavljenih između djece i odraslih čini temelje na kojima će dijete tijekom života graditi odnose s drugim osobama. Djeca koja su emocionalno razvijena mogu imenovati emocije u različitim situacijama, mogu se izraziti verbalno i neverbalno. Djeca mogu procijeniti intenzitet osjećaja i regulirati osjećaje. Regulacija osjećaja je bita jer se mogu zaustaviti u ispoljavanju osjećaja na agresivan način. Razvojem emocija razvija se i socijalizacija djeteta. Emocionalno stabilna djeca pronalaze način da se nose sa strahovima, bijesom i tugom. Uz emocionalni razvoj veže se socijalni razvoj djeteta.

Jedan od najvažnijih utjecaja na dječji socijalni razvoj jest iskustvo u obitelji, no važnu ulogu imaju i vršnjaci. Ako vršnjaci odbace neko dijete, za njega je izgubljen bitan izvor socijalnih informacija, no odgojitelji mogu odigrati važnu ulogu u oblikovanju djetetova iskustva s vršnjacima.

U Reggio pedagogiji prostor ima važan utjecaj na socijalizaciju djeteta jer je prostor dimenzija odgoja u kojoj djeca imaju dostupnost različitih stvari, interesa te stvaraju prve odnose sa drugom djecom. Različite aktivnosti u odgoju i obrazovanju mogu unaprijediti djetetov socijalni razvoj. Socijalizacija djeteta ubrzana je u mješovitim skupinama jer postoji više drugačije djece s različitim interesima na razini proksimalnog razvoja djeteta. Veliku važnost u predškolskome razvoju ima lutka. Djeca najčešće imitiraju obiteljski odgoj te vjerno pokazuju situacije iz života. Okolina ima veliki utjecaj na dijete, a lutka je vjerni prijatelj

svakom djetetu.

5. 2. *Važnost lutke za verbalnu komunikaciju*

Verbalna komunikacija između roditelja i djeteta prva je i najbitnija stepenica u razvoju vještine komunikacije i ostalih socijalnih vještina (Delač Hrupelj, Miljković, Lugomer Armano i sur., 2000).

U razvoju djeteta važnost ima komunikacija. Komunikacija se dijeli na verbalnu i neverbalnu. Kvaliteta dječjeg govora ovisi o okruženju i upotrebi govora na primjeren način uz određene poticaje. U odgojno obrazovnoj instituciji odgojitelju je bitno umijeće slušanja djece. Kroz komunikaciju možemo saznati njegova razmišljanja i osjećaje. Dijete je potrebno prihvatiti i razumjeti, ohrabrivati i poticati, tek tada je komunikacija dvosmjerna. Komunikacija je bitna u igri i sastavni je dio simboličke igre.

Odgajatelj je nakon roditelja još jedan važan model po kojemu djeca uče i s kojim se susreću u najranijem djetinjstvu, stoga je važno da stalno razvija i njeguje svoju govornu kulturu (Kinder, 2014). Korištenje „ja poruka“ veoma je bitno u oblikovanju njegove komunikacije i u suprotnosti je sa zapovjednim oblikom razgovora. Potrebno je stvoriti verbalno pozitivno okruženje. Komunikacija među djecom različite dobi najprirodniji je način komunikacije uopće i vrlo važan za poticanje i razvoj njihovih verbalnih sposobnosti (Miljak, 1984).

Postoje velike koristi od lutke, lutka pouspješuje govor djetetu. Djeca se često poistovjetuju s lutkom i lakše joj se otvore. Uz lutku osjećaju se slobodnije. Lutka često riješi problem upravo zbog toga što djeca imaju jako veliko povjerenje u lutku. Djeca vjeruju da lutka spava, pazi ih i da ih sluša (Korošec, 2004).

Korist lutke u grupi velika je za sve, a najveća za djecu jer potiče eksprisivnu i imaginativnu upotrebu govora. Djeci nije bitno kako lutka izgleda već je bitno što ona znači za njih i što nam želi poručiti. Zadaća svih u komunikaciji s djecom je osluškivanje i postavljanje poticajnih pitanja u poticajnoj okolini. U odgojno-obrazovnim ustanovama poželjno je imati centar glume u kojem se sramežljiva djeca mogu odvojiti i iza paravana glumiti sa svojim lutkama što postepeno otvara dijete za interakcije i s vršnjacima.

5. 3. *Poticanje dječje pozitivne slike o sebi*

Djeca već od najranijeg djetinjstva istražuju sebe te postepeno izrađuju sliku o sebi. Važan doprinos u izgradnji slike o sebi su druga djeca koja služe jedan drugome kao inspiracija

i poticaj. Osnova daljnjeg razvoja pojma o sebi su roditelji i najbliži djetetu. U odgojno-obrazovnoj ustanovi odgojitelj ima važnu ulogu u izgradnji pozitivne slike djeteta.

Odgojitelj je ogledalo od kojeg dijete uči kakvo ono jest, a verbalne i neverbalne poruke koje su mu upućene oblikuju njegovu sliku o sebi i utječu na djetetovo samopouzdanje. Da bi taj utjecaj bio pozitivan, povratna informacija koja je upućena djetetu mora imati tri komponente i opis djetetova ponašanja, odgojiteljev doživljaj tog ponašanja i uvažavanje djeteta kao osobe, njegovih emocija, iskustva i napora (Miljković i Rijavec, 2017).

Pozitivna slika o sebi doprinosi samopouzdanju, boljem školskom uspjehu, pozitivnim odnosima, povjerenju, emocionalnoj stabilnosti i lakšem nošenju sa stresom kroz život. Dijete koje ima razvijenu pozitivnu sliku o sebi poznaje sebe, zna svoja ograničenja, prihvaća i voli sebe.

Lutka je sredstvo djetetove igre koja pridonosi emotivnom rasterećenju konfliktnih situacija. Igra lutkom utječe pozitivno na djetetovu sliku o sebi i potiče razvoj socijalnih i prosocijalnih vještina

„Dijete koje ima mogućnost igrati se s lutkom brzo nauči vidjeti sebe kao jedinstveno biće. Pomažući mu da sebe vidi u takvom svjetlu i da se dobro osjeća zbog svojih zamisli i onoga što čini, omogućujemo mu da stekne osjećaj samopouzdanja i važnosti“ (Čudina-Obradović 1990., prema: Ivon 2010: 40).

5. 4. Lutka u poticanju samostalnosti kod djece

Od najranijeg djetinjstva potrebno je razvijati djetetovu samostalnost. U tome nam može pomoći lutka. Dijete lutku smatra autoritetom tako da je njezino mišljenje jako bitno. Način obraćanja djetetu i komunikacija lutkom uvelike doprinosi samostalnosti. Ukoliko odrasli poštuju djetetov integritet i zamisli i, dijete će prihvatiti pravila odraslih. Uzajamna ljubav i emocionalna prihvaćenost tendencija su razvoja i povjerenja u djece predškolske dobi.

Djetetovu samostalnost treba razvijati u vrtiću i kod kuće u svim sferama života, od samostalnog odijevanja i hranjenja do odluke kojom će se igračkom igrati, na koji način će rješavati određene probleme ili zadatke i slično. Samo samostalno dijete je slobodno dijete (Miljak 1996; prema: Ivon, H. 2010.).

U odgojnim skupinama poželje su mješovite grupe zbog djece različite dobi. U dramskim izvedbama starija djeca mogu potaknuti mlađu na razmišljanja, podubljanje tema, razvoj vokabulara i sl.

5. 5. Lutka u poticanju socijalne kompetencije kod djece

Socijalna kompetencija je djetetova sposobnost iniciranja i održavanja zadovoljavajućih recipročnih odnosa s vršnjacima. Uloga odgojitelja u razvoju dječje socijalne kompetencije je podržavanje dječjeg socijalnog razvoja. Razvijanje dječje socijalne kompetencije u predškolskom razdoblju je važno jer socijalna iskustva u prvih pet ili šest godina osiguravaju temelje na kojima počivaju svi budući odnosi.

Razvoj socijalne kompetencije odvija se kroz razvoj sastavnica socijalne kompetencije: regulacije emocija, socijalnih znanja i razumijevanja, socijalnih umijeća i socijalnih dispozicija (uče se iz modela, a pojačavaju se iskustvom: ljubaznost, suosjećajnost, empatija, velikodušnost, suradništvo i odgovornost). Socijalna kompetencija je kulturološki određena. U raznim kulturama društvo određuje što se smije, a što ne. U želji da nam se dijete približi i pokaže svoje negativne emocije kao što je agresija lutka je sredstvo kojim možemo pomoći djetetu u verbalizaciji osjećaja. Lutka u tom slučaju postaje sredstvo putem kojeg se traži rješenje problema i prava reakcija.

Lutkarske predstave utječu na psihosocijalni razvoj djeteta. U izboru lutkarske predstave važan je dogovor oko teme lutkarske igre, a nakon toga dolazi do prihvaćanja teme i ideje koja se očituje u predstavi.

Odgojiteljeve lutkarske improvizacije i dramatizacije uz pomoć lutke zijevalice, u koje je moguće uključiti djecu i u kojima je sadržaj igre rješavanje sukoba na prihvatljiv način, omogućit će djeci da shvate zašto i kako nastaju svađe te im ponuditi odgovore na pitanja koja postavljaju (Ivon, 2010).

5.6. Uloga lutke u poticanju dječjeg stvaralaštva

Oblikovanje prostora služi kao poticaj i izazov djetetu i odgojitelju: potiče na kreativnost i stvaralaštvo. Prostor je mjesto gdje se svjesno igraju odgojitelj i dijete, a i roditelj i svi su u interakciji i komunikaciji. Dječje stvaralaštvo možemo potaknuti raznovrsnim materijalima. Ako neka stvar djetetu predoči na zanimljiv način pobuđuje u djetetu inovaciju i kreativnost. Dječje poimanje prema određenoj stvari ovisi o načinu razmišljanja i imaginaciji. Ukoliko dijete može na različite načine doći do nekog rješenja znači da je razvilo divergentno mišljenje što mogu samo djeca koja su izrazito kreativna. Odgojitelj u suradnji s djecom njeguje

igre scenskom lutkom u kojem su djeca obavezna brinuti jedna o drugima. Svoje zadovoljene potrebe komentiraju i dijele s drugima. Igra sa scenskom lutkom potiče stvaralaštvo, a igre im postaju bogate i raznovrsne.

Usmjeravanjem djeteta na stvaralačke igre s lutkarskim elementima te animacijom istih, potaknuli bi djetetovu maštu te samim time i kreativne uratke, koji bi jačali djetetovu samostalnost (Ivon 2010.).

Lutka navodi dijete na izražavanje što potiče prečitlačke vještine pričanjem priča i glumom. Za kreativnost je bitno da ima oznake pripadnosti, originalnosti i osobnosti, a to daje proizvod. Najvažnija za stvaralaštvo je sloboda, jer bez nje nema pravog stvaralaštva. Upravo u igri, dijete emocionalno sazrijeva, stječe prijatelje, razvije maštu, znatiželju i stvaralaštvo.

Za poticanje glasovne (fonološke) osjetljivosti kod djece veliku ulogu ima čitanje pjesmica u rimi i upozoravanje na glasove u riječima. Dijete tako uočava da se riječi sastoje od glasova, da se svaka riječ može rastaviti na glasove i da se glasovi mogu sastaviti u riječ. To im možemo približiti kroz igru u kojoj lutka kaže jednu riječ i traži od djece da pronađu riječi koje se rimuju sa zadanom riječi ili da ponavljaju riječi koje se izgovaraju na slogove i glasove. Dijete tako osvještuje činjenicu da se riječi sastoje od slogova i glasova, odnosno usvaja vještinu segmentacije i sinteze, najvažnije vrste glasovne osjetljivosti (Čudina-Obradović, 1990).

6. Lutka i zadovoljavanje dječjih potreba

Dijete se rađa kao biće koje želi i može misliti, učiti, komunicirati, stvarati, voljeti, odlučivati i biti odgovorno. Emocije su pokretači njihovih reakcija na neki događaj. Način na koji će dijete koristiti scensku lutku odlučuje o emocijama koje dijete pokreću iznutra. Emocije su kratkotrajna osjetna struja koja uključuje sreću, bijes ili strah, s u kojima su pomiješane razne količine osjeta na skali: ugodna- neugoda, ili uzbuđenost-smirenost.

Emocije koje proizlaze od djece subjektivne su te su rezultati međusobnih utjecaja bioloških karakteristika pojedinaca, socijalnih učinaka i kulture. Emocije su podijeljene na primarne i sekundarne emocije. Primarne emocije su: strah, ljutnja, tuga, gađenje, prijezir, iznenađenje i veselje. Ove emocije osnovni su pokretači na neku akciju. Svaki odgovor na akciju različit je kod djece. Dječje emocije mogu biti: kratkotrajne i traju samo nekoliko minuta. Nakon toga dijete se smiri. Emocije mogu biti nestalne koje prelaze vrlo brzo iz suza u smijeh. Emocije mogu biti snažne te djeca velikim intenzitetom izražavaju ljutnju, strah i radost.

Reakcije mogu biti česte, različite i neskrivene.

Dijete svoje emocije ne skriva, ali to počinje činiti pod utjecajem okoline, tj. odgoja. Erikson je opisao osam razvojnih faza. Unutar svake razvojne faze objašnjeno je što se mora zadovoljiti. Faze su univerzalne za svakog čovjeka, ako čovjek svaku fazu prođe i riješi pripadajuću krizu, razvija svoj puni potencijal i zdravu ličnost. Prva faza traje do 18. mjeseca života djeteta u kojoj dijete mora savladati psihološku krizu povjerenje. Druga faza traje do 3. godine djetetova života, a u njoj razvija autonomiju. Treća faza traje od 3. do 6. godine života, u ovoj fazi dijete mora znati preuzeti odgovornost za određena djela. Dijete razvija osjećaj svrhe, postavlja si ciljeve i djeluje u skladu s njima. Četvrta faza je marljivost i inferiornost. Ona traje od 6. do 12. godine djetetovog života. U ovoj fazi dijete razvija prijateljstva, vještine i kompetentnost.

Prema Glasseru (1985), ako se zadovoljava samo jedna potreba, postaje upitno zadovoljavanje ostalih. Zbog toga je važno naučiti zadovoljavati sve potrebe. U tom slučaju lutka nudi optimalne mogućnosti. Odgojitelj prilikom komunikacije s djetetom lakše će razumjeti dijete jer se ono lakše potuži lutki nego odrasloj osobi. Dijete također lakše prihvaća stav lutke odnosno pravila, jer je lutka autoritet koji je dijete samo izabralo. Lutka ima važnu ulogu u komunikaciji s odgojiteljem i djetetom s teškoćama u razvoju (kronične bolesti, tjelesna invalidnost, nedostatak vida/sluha, poremećaj u govorno – glasovno jezičnoj komunikaciji, ADHD i sl. teškoće u razvoju kod djece mogu dovesti do teškoća u socijalizaciji i emocionalnom razvoju. Neverbalna i simbolička komunikacija kroz lutku pomaže da djeca uspostave odnos sa svojom sredinom i steknu pozitivnu sliku o sebi (Ivon, 2010).

7.Vrste lutaka

Lutkarstvo je blisko djeci zbog različitih predmeta koji su u mogućnosti da postanu lutka. Sve što je lako za obradu pogodno je za oblikovanje. Razlikujemo ih prema načinu pokretanja. Nabrojat ćemo najpoznatije vrste lutaka. To su: ručna lutka- ginjol, ručna lutka- zjevalica, štapna lutka- javajka, lutka na koncu- marioneta, lutke sjene. Dvije osnovne vrste lutaka su : štapne i ručna lutka.

7.1. Ručna lutka- Ginjol

Glavni predstavnik ručnih lutaka je ginjol lutka ili lutka rukavica. Ova lutka navlači se poput rukavice. Najčešće se sastoji od glave i ruku, a nekad ima i noge. Glava može biti izrađena

od spužve, stiropora ili gume. Ginjol lutke imaju neprirodna kretanja. Lutka se nalazi iza paravana, a lutku pokreće lutkar koji glumi u lutkarskoj predstavi. Duljina kostima lutke seže lutkaru do lakta kako bi se prekrila njegova ruka. Uz što mekši materijal lutka postaje sve više pokretna. Lutka se koristi sa tri prsta za animaciju.

Ginjol se pokreće pomicanjem prstiju, rotacijom šake i podlaktice. Obično kažiprst pokreće glavu, a palac i mali prst pokreću lutkine ruke. Svaki pokret naših prstiju, pa čak i onaj minimalni, važan je za život ručne lutke na sceni (Županić Benić, 2009).

Ginjol lutka potječe izvorno od francuske riječi Guignol koji se koristi kao sinonim za ručnu lutku. Podrijetlom je Francuz, rođen je u Lyonu, a kreirao ga je Laurent Mourguet.

7. 2. Ručna lutka – Zijevalica

Lutka zijevalica nastala je u želji da se što karikiranije oponaša čovjek ili životinja. Naglašenim gibanjem čeljusti podsjeća na otvaranje usta kod čovjeka ili na otvaranje i zatvaranje njuške kod životinjskog lika (Varl, 2001).

Zijevalica je ručna lutka koja se animira navlačenjem na ruku, a prsti lutkarove ruke otvaraju i zatvaraju lutkina usta. Upotrebljava se kad je kod karaktera najizraženiji govor ili kad govor (riječ, pjesma) nosi najveću poruku. Zijevalicu odlikuju različite karakterne osobine. Njome prikazujemo i ljudske i životinjske likove, ali i različita izmišljena bića. (Županić Benić, 2009:39).

Zijevalice su najčešće životinje ili izmišljena bića iz priče. Otvaranjem usta zijevalice ističe se facijalna ekspresija tako da lutka stvori grotesknu karikaturu. Usta su joj najvažnije izražajno sredstvo zato što nema ni ruke ni noge. Karakter, te posebne osobine lika kojeg lutka predstavlja, naglašava polako ili brzo, izopačeno ili drhtajuće otvaranje usta ili njuške. Pomicanje čeljusti, otvaranje i zatvaranje usta ili njuške, mora biti iznimno promišljeno jer se takva animacija vrlo brzo može pretvoriti u banalnu (Varl, 2001).

Zijevalice mogu biti izrađene od čarape sa našivenim gumbima koji služe kao oči i nalaze se iza paravana u lutkarskoj predstavi. Najpoznatija lutka zijevalica koja je obišla svako dječje srce je filmska i televizijska lutka Jima Hensona tzv. mapeti lutka. Mapeti(eng. muppet) najpoznatija je lutka koja je nastala spajanjem marioneta i lutke (engl. marionette i puppet). Ovu grupu lutaka zijevalica čine različiti likovi koji predstavljaju ljudske karaktere, antropomorfne životinje, realne životinje, robote, antropomorfne objekte, izvanzemaljce, mitološka bića i ostala neidentificirana, novoizmišljena bića (Županić Benić, 2009).

Upravo je američka televizijska serija Muppet Show ta koja je snažno popularizirala

ovu vrstu lutaka, a mnogi lutkari su i oponašali takav tip mimičke lutke (Varl, 2001). To su bili Kermit, Miss Piggy, Gonzo itd. Prva lutka koju je Jim Henson napravio bio je svima poznati raspjevani žabac Kermit koji je nastao od zelenog kaputa kojeg je Hensonova majka bacila u smeće, a oči su mu bile dvije ping pong loptice (Županić Benić, 2009).

7. 3. Štapna lutka- Javajka

Lutka javajka potječe sa otoka Jave, tradicionalna je trodimenzionalna indonezijska lutka. Tamo se zovu wayang golek. Zbog težine njezine izvedbe potrebno je više lutkara u predstavi. Lutka se pokreće pomoću štapova odozdo, a ruke se pomiču pomoću žica. Lutkar pomiče cijelu lutku te ju je teže okretati samo djelomično. Izvorno je izrađena od drva, a tijekom godina postala je suvremena lutka koja se lako pokreće i zabavna je djeci. Prvotno je imala štap koji je prolazio kroz njezino tijelo što je otežalo animaciju, a sada ima različite konce za udove, glavu i tijelo što znači da je fleksibilna i laška za lutkarsku predstavu. Tijelo se sastoji od košuljice od platna te je lutka lagana. Zanimljiva je za djecu i u originalnoj verziji lutke su nakićene i veoma bogate.

Postoje razne varijacije i kombinacije lutaka na štapu. Prema tome, postoje i lutke koje su vođene ispred lutkara na povišenoj pozornici koja lutkaru dolazi do trupa. Nadalje, postoje i kombinacije ručne lutke zijevalice i lutke na štapu gdje jedna ruka ulazi sa stražnje strane lubanje u glavu i animira usta, a ruke se kontroliraju štapovima pričvršćenim u produžetku podlaktice, objašnjava (Županić-Benić, 2009).

Paravan pozornice za javajke je u visini animator, a lutke se pojavljuju iznad. Paravan podrazumijeva drveni okvir na stalcima preko kojega je nategnuto platno koje odvaja publiku od animatora (Županić-Benić, 2009:86).

7.4. Lutke na koncu – Marionete

Lutka marioneta potječe iz Italije kao uspomena na dvamnaest djevojaka koje su mladići zarobili u Veneciji. Djevojke su bile oslobođene te se taj dan slavi kao praznik. Djevojke su zamijenjene drvenim lutkama Marie de legnno, tj. „drvene Marije“, a trgovci su lutke prodavali pod imenom marionete. Osnovni materijal ove lutke je drvo. Marionete su animirane šipkom koja ide od glave. Imaju konce koji služe za animaciju nogu i ruku. U profesionalnom kazalištu marionete imaju i do trideset konaca.

Sastoje se od figure pokretnih udova, niti konaca i kontrolnog mehanizma koji je

najčešće križnog oblika. Niti konaca pričvršćene su na lutku i na kontrolni križni mehanizam koji lutkar drži u ruci. Blagim pomicanjem konaca pomičemo željene dijelove lutke, a na taj način ona može hodati, mahati rukama, klimati glavom, saginjati se, padati, skakati itd., a sve te mogućnosti pokretanja čine ju najsličnijom čovjeku među svim drugim lutkarskim vrstama (Županić Benić, 2009).

Marioneta se može pokretati na tri načina. Prvi način je samo pokretanjem kontrolnog mehanizma, drugi je potezanjem niti ili konaca rukama, a treći kombinacija prvog i drugog načina. Lutkar je obučen u crno tako da se na pozornici ne vidi. Lutkar može biti na pozornici sa lutkom. Kada se govori o profesionalnoj pozornici za marionete i marionetskom kazalištu, podrazumijeva se marionetski most. To je most koji je iznad otvora scene po kojemu se kreću animatori koji su nevidljivi, dok publika vidi kroz otvor pozornice samo marionete i nesmetano uživa u lutkarskoj igri (Pokrivka, 1980, str. 26.). Marioneta se poistovjećuje sa čovjekom zato jer je animirana od nekog drugog, ne provodi svoju volju. Marionetin kostim nije bitan zato jer je ona uvijek interesantna gledatelju.

7.5. Lutke sjene

Kazalište sjenama potječe iz bogate kineske tradicije. Lutke su dvodimenzionalne, plošne, a djeluju poput pokretnih sličica. Igra sjena naših ruku je najjednostavniji oblik lutkarskog izraza, a sastoji se od platna i izvora svjetlosti u prostoriji koja je zamračena. Mogu se koristiti glazbeni instrumenti ili predmeti koji se koriste za proizvodnju raznih zvukova kako bi predstava bila upečatljivija.

Plošne lutke se pokreću ispred platna na kojem se projiciraju njihove sjene. Postoje tri načina mehaničkoga pokreta sjena: sjene animirane odozdo, sa strane i odostraga. Razlikujemo dvije vrste lutaka. Transparentne lutke sjene izrađene su od prozirnih materijala svile ili folije te neprozirnih materijala poput papira, kartona ili špreploče. Lutke sjene obično imaju tri žice ili niti koje su pričvršćene za njih. Jednostavne imaju samo glavnu kontrolnu žicu, a složene imaju vodilicu koja prolazi kroz jednu nogu, a pričvršćena je za glavu. Druga noga je pričvršćena tako da se pri pomicanju lutke automatski njiše, pa to djeluje kao da hoda. Pričvršćivanje glavne kontrolne žice na lutku sjene ovisi odakle želimo kontrolirati lutku. Iza platna na okviru se mogu napraviti utori za vodilice koji omogućuju da lutka bude statična neko vrijeme dok lutkar pokreće druge likove. Lutkar može pokretati više lutaka odjednom.

7.6. Ostale vrste lutaka

Osim navedenih lutaka postoje lutke koje su važne za tradiciju i značajne za razvoj lutkarstva kao umjetnosti. Druge vrste lutaka razlikuju se od lutaka koje smo upoznali. Japanske lutke su puno veće i vjerna su imitacija ljudi. Svojim facijalnim ekspresijama pokušavaju dostojanstveno pokazati na probleme u svijetu.

7.6.1. Bunraku lutke

U 18. stoljeću u Japanu pojavljuju se bunraku lutke koje su dobile ime po lutkaru Uemuru Banrakuenu. Bunraku lutke realistične su i autentične, a sastoje se od: glave, tijela, ruku i nogu. Lutke su jedinstvene po načinu animacije. Na pozornici animaraju je tri lutkara. Lutka može pomicati oči, obrve, otvarati i zatvarati kapke te pokazivati jezik. Lutka se pomiče koncima na glavi i pričvršćeni su u samom torzu lutke, konci su prisutni u svakom dijelu lutke. Lutka je veličine djeteta i teška je do dvadeset kilograma. Lutkari su obučeni u crno i vidljivi na pozornici.

7.6.2. Velike ili gigantske lutke

Velika ili gigantska lutka posebna je u odnosu na druge lutke. Najpoznatiji po gigantskim lutkama je američki umjetnik njemačkog podrijetla Petar Schumann. Ljudsko poimanje lutke podjeljeno je. Lutka može razveseliti osobu ili ju preplašiti. Veličina lutke ovisi o događaju i broju lutkara. Ova lutka najčešće je prisutna na velikim događajima kao što su karnevali, povorke, uličnim događajima i slično.

Prema autorici Županić Benić (2009) gigantske lutke uobičajeno se pojavljuju u karnevalskim povorkama ali u takvim slučajevima one ne izvode predstavu, već se samo u njima pojavljuju, a veću važnost se tada pridaje njihovom pokretu, veličini i vizualnom identitetu. Za sam pokret i animaciju velikih lutaka uključeno je mnogo lutkara. Ovisno o tome kakva je lutka, lutkari tijekom animacije mogu biti vidljivi ili prekriveni njenom odjećom. Pokretačima gigantskih lutki jedini je cilj da lutke i maske svojom pojavnošću prosvjeduju, šokiraju, i ukažu na apsurd suvremenog svijeta, no to ne čini performer kao osoba, već lutka koja je subjekt (Županić Benić, 2009).

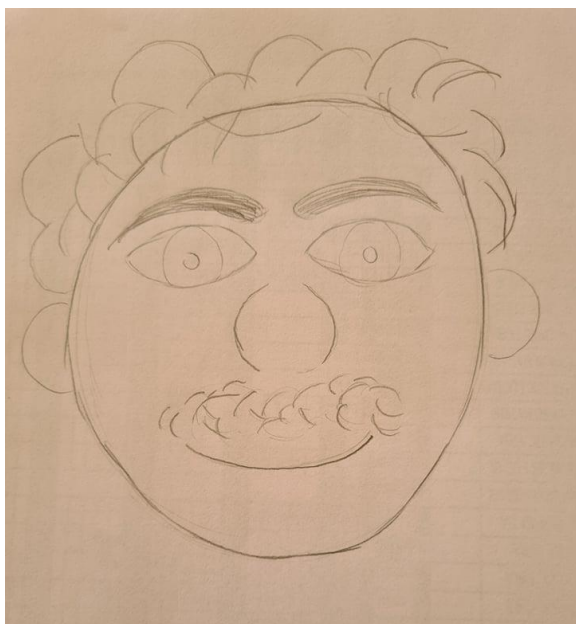
7.6.3. Bauhaus lutka

Bauhaus je avangardni umjetnički pravac. U Bauhaus pravcu dolazi do promjene stava da lutka treba oponašati živo biće te se javlja ideja o animatoru koji treba izgledati kao lutka. Ta ideja javlja se u Bauhausu, točnije u Ballettu Oskara Schlemmera, u kojem balet plešu automati (Županić Benčić, 2009.).

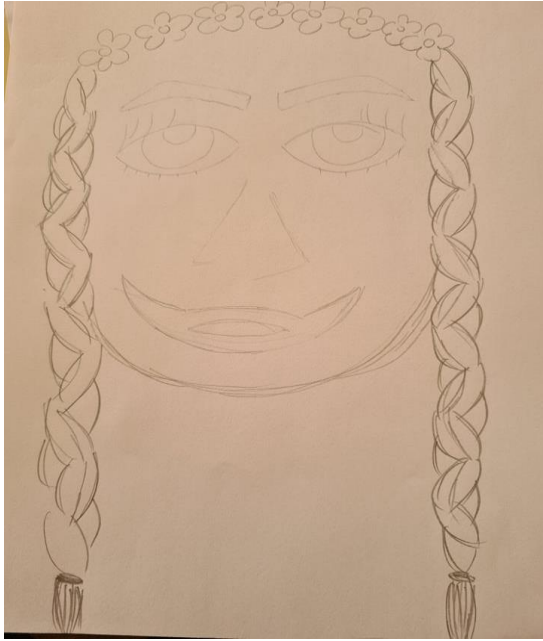
8. Izrada štapne lutake

8.1. Skica, materijal i pribor za izradu

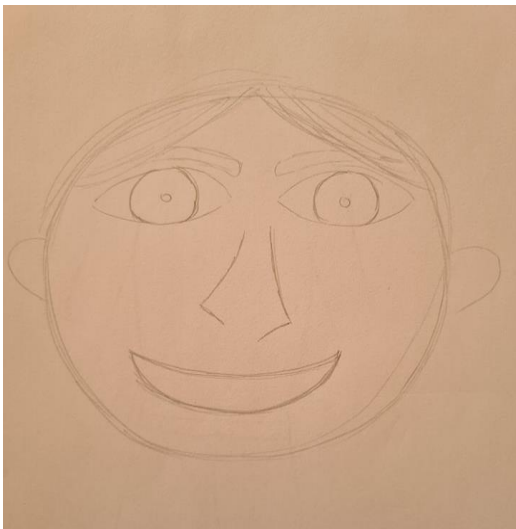
Prema nastalim skicama glave lutaka napravljene su štapne lutke. Korištena je tehnika olovke i papira. Fotografije prikazuju tri skice; djeda, djevojčicu i dječaka. Za izradu lutaka potreban materijal je: storoporne kugle, kistovi, novinski papir, kuhače, punila za lutke, tkanina različite boje, drvofix ljepilo, ljepljiva traka, tempere, karton, zaštita za stolove, posuda za miješanje boja, škare, vrući pištolj i umjetna kosa. U prvom dijelu izrade važno je oblikovati glavu lutke na što nježniji način koristeći se tehnikom kaširanje.

Slika 1. Skica djeda Stjepana

Slika 2. Skica djevojčice Marice

Slika 3. Skica dječaka Ivica

Na prve tri slike prikazane su skice glave lutaka.

Slika 4. Potreban materijal za izradu glava lutka

Slika 5. Potrebna tkanina za izradu trupa lutke

Slika 6. Potrebna tkanina za izradu trupa lutke

Slika 7. Potrebna tkanina za izradu trupa lutke

Slika 8. Materijal za punjenje i oblikovanje lutaka

8.2. Izrada lutke- glava

Glave lutaka napravljena su od stiropornih kuglica promjera 12 cm koje sam izdubila u sredini kako bi mogla staviti kartonski tuljac. Pričvrstila sam ga vrućim ljepilom. Tehnika korištena za izradu glave zove se kaširanje. Za kaširanje stiropora upotrijebila sam hladno drveno vodotopivo ljepilo Drvofix kojeg sam razrijedila s vodom. Uz ljepilo koristila sam novine i kist. Taj postupak potrebno je ponoviti više puta te ostaviti da se posuši. Naknadno sam kartonski nos zalijepila na kaširanu kuglu kako bi glava dobila oblik koji sam kaširala na iskaširanu glavu lutke. Postupak je potrebno ponoviti više puta.

Slika 9. Kaširana lutka djeda

Slika 10. Kaširana lutka djevojčice

Slika 11. Kaširana lutka dječaka

8.3. Uređivanje lutke – oči, uši, nosnice

Oblikovala sam kartonske uši koje sam kaširala te zalijepila za glave lutaka. Nakon toga dva puta sam pobojala lutku u bijelu boju. Lutke su se osušile te sam ih obojala bojom kože. Postepeno su dobivale konture na licu i dijelove glave. Za oblikovanje lutke koristila sam se slikarskom tehnikom- temperom.

Slika 12. Uši lutke

Slika 13. Iskaširane obojana lutka djeda

Slika 14. Iskaširana obojana lutka dječaka

Slika 15. Iskaširana obojana lutka djevojčice

Slika 16. Obris lutke

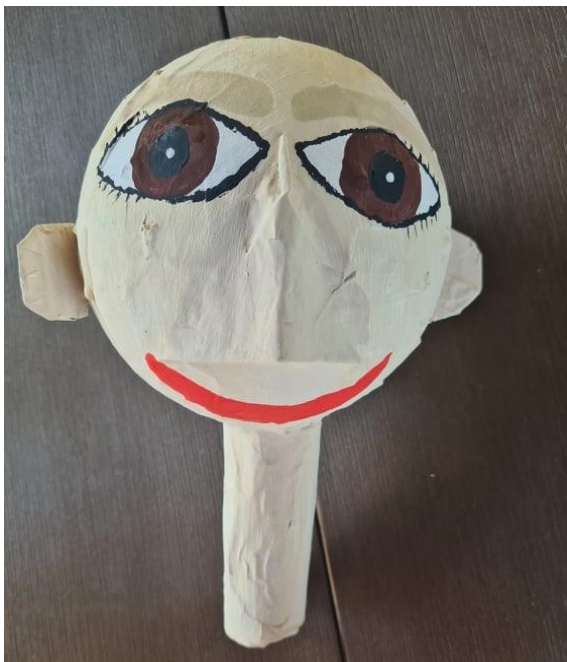

Slika 17. Djed

Na slici 16. ostavila sam obojano u bijelo područje koje je predviđeno za oči. Lutka ima obrve i usta. Slika 17. prikazuje kako su oči ispunjene i obojane te se sastoje od zjenice, šarenice i trepavica. Oči oblikuju izgled lutke i način obraćanja gledatelju.

Slika 18. Djevojčica

Slika 19. Dječak

8.4. Uređivanje tijela lutke – trup, ruke i noge

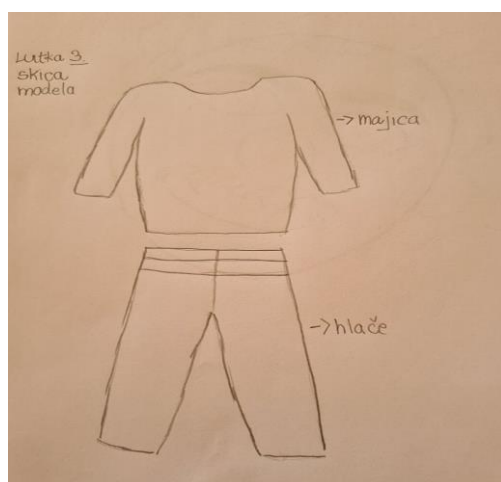
Nakon što je lutkina glava završena sa oblikovanjem i bojanjem odlučujemo se za skicu odjeće koju će lutka imati u lutkarskoj predstavi. Koristila sam se šivanjem odjeće na šivaćoj mašini. Tkaninu sam prilagodila veličini glave i tijela lutke. Kroz odjeću lutke ostavila sam mjesta kako bi kuhača koja prolazi kroz trup lutke mogla biti izvan lutke jer nam ona služi za držanje štapne lutke. Kuhaču sam omotala ljepljivom trakom tako da bude crne boje kako ne bi bila upadljiva tijekom dječje predstave. Tkaninu sam zalijepila za vrat lutke, a nakon toga napunila punilom za lutke. Nakon dobivenog oblika lutke stavila sam na lutkine noge cipele koje sam prethodno iskaširala i obojala. Cipele sam zalijepila za hlače lutke. Iskaširane ruke na lutki zalijepila sam na rukave na majici lutaka. Završivši sa uređivanjem tijela lutke i spajanjem sa glavom lutke dobili smo tri lutke: djedu, djevojčicu i dječaka koji su spremni za lutkarsku predstavu.

Slika 20. Skica djeda

Slika 21. Skica djevojčice

Slika 22. Skica dječaka

Slika 23. Kartonske ruke

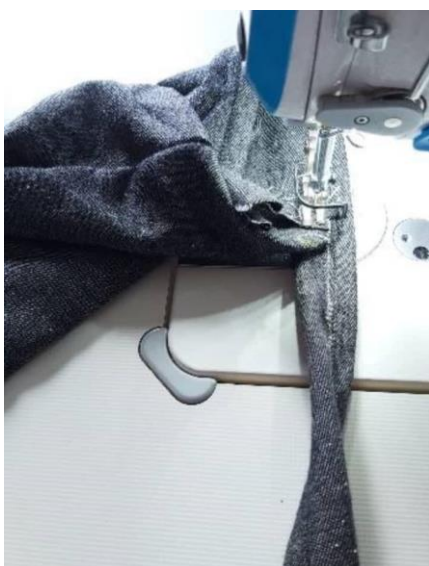
Slika 24. Kartonske cipele

Slika 25. Izrada majice dječaka

Slika 26. Majica dječaka

Slika 27. Šivanje hlača za djeda

Slika 28. Hlače za djeda

Slika 29. Košulja za djeda

Slika 30. Odjeća za djevojčicu

Šivanje je tekstilno umijeće spajanja različite tkanine koristeći šavove koji se prave iglom. Kroz povijest ljudska civilizacija šivala je krzno i kožnu odjeću koristeći životinjske rogove i kosti. Od 19. stoljeća koristi se šivaća mašina za šivanje odjeće, a uz to potrebna nam je: traka za mjerenje, igla, konac, tkanina i škare. Nekim ljudima to predstavlja posao, a neki to rade iz hobija.

Slika 31. Djed

Slika 32. Djevojčica

Slika 33. Dječak

8.5. Konačan rezultat

Fotografije niže navedene prikazuju konačne lutke koje su spremne za lutkarsku predstavu. Lutke su vjerna imitacija ljudskog tijela te pobliže označuju likove iz predstave svojim izgledom.

Slika 34. Djed

Slika 35. Djed

Slika 36. Djevojčica

Slika 37. Djevojčica

Slika 38. Dječak

Slika 39. Dječak

9. Proces izrade scenografije

Scenografija je skup vizualnih, ukrasnih, oslikanih, trodimenzionalnih ili arhitektonskih elementa koji određuju prostor glumačkog djelovanja.

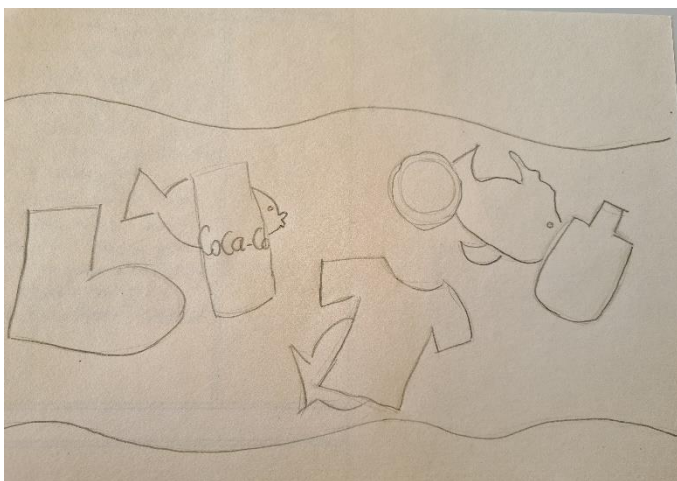
Izgled scene mijenjao se kroz povijest. Za izradu scenografije bitan je ambijent u kojem se radnja događa. Za izradu potrebna je skica i materijal.

9.1. Skica scenografije, materijal i pribor

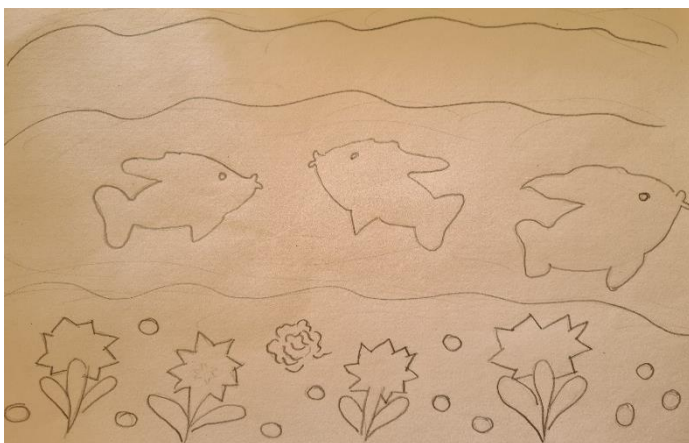
Kazališna predstava sastojat će se od tri scene. Prva scena je drvo kod kojeg se djevojčica i dječak razgovaraju. Druga scena je zagađen potok, a treća scena je očišćen potok i čista priroda. Kulisa je napravljena od zelene tkanine koja predstavlja zelenu travu tj. prirodu. Potreban materijal za izradu scena je : stiropor, hladno drveno vodotopivo ljepilo Drvofix, novine, škare, tempera, juta, pur pjena, krpice filca, tkanina, pedagoški neoblikovan materijal, plastične oči, drvene grane, ljepljiva traka i vruće ljepilo.

Slika 40. Skica prve scene – drvo

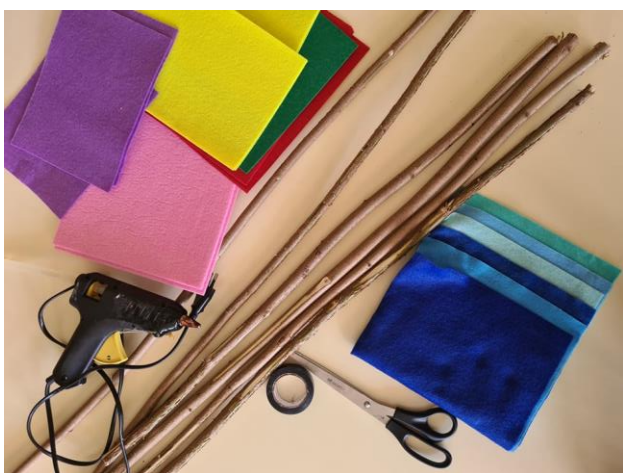
Slika 41. Skica druge scene- zagađen potok

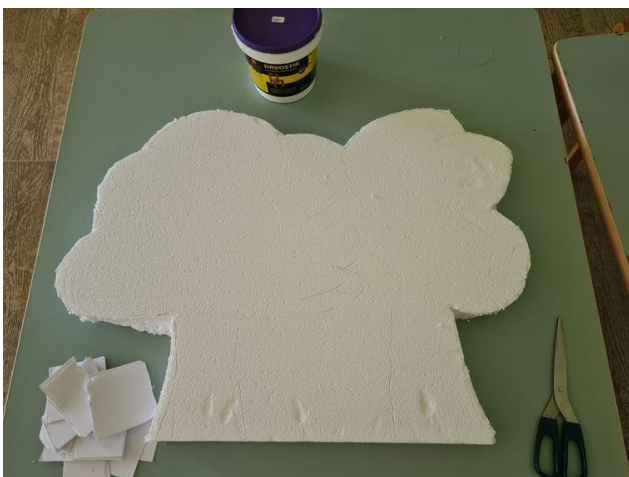
Slika 42. Skica treće scene – očišćeni potok

Slika 43. Materijal za izradu

Slika 44. Materijal za izradu

Slika 45. Materijal za kaširanje drveta

Slika 46. Iskraširano drva sa materijalom za bojanje

Slika 47. Izrada potoka

9.2. Konačan rezultat scenografije

Slika 48. Drvo

Slika 49. Zagađen potok

Slika 50. Očišćeni potok

10. Tekst prema kojem se izvodi igrokaz

Za lutkarsku predstavu pod nazivom „Više cvijeća manje smeća“ upotrebljavat će se štapne lutke i na kulisi će biti potrebni rekviziti. Predstava će se održati u dječjem vrtiću Bubamara u Donjoj Stubici, 31.08. u 10 sati koja je namijenjena za djecu, a izvodit će je odgojiteljice. Rekviziti koji su korišteni u predstavi su: drvo, potok, flašice, cipela, cvijeće, smeće, majica.

U izvođenju priredbe osim dramskog teksta, potrebna je i glazbena podloga. Ona se pušta prema najavljenim didaskalijama u tekstu. Mi ćemo koristiti podlogu za pjesmu „Lijepa naša Hrvatska.“ i „Kad se male ruke slože“.

DRAMSKA PRIPREMA:

Predstava se izvodi prema naučenom tekstu. Dramski tekst je opsežan pa je zbog toga namijenjen da ga izvede odgojitelji tj. odrasle osobe. Predstava se vježbala dva tjedna na način da je svatko od izvođača posebno vježbao sa lutkom ispred ogledala. Tekst koji se izgovara vježba se napamet, polako i sa razumijevanjem. Nakon toga, slijede uvježbavanje svih izvođača zajedno tako da se nauči kako se koja lutka treba kretati., kada je tko na redu za izgovaranje teksta i da se izvođači nauče snalaziti iza paravana.

NAZIV PREDSTAVE: Više cvijeća manje smeća

TRAJANJE: 10 minuta

UZRAST: predstava namijenjena za uzrast djece od 5-7 godina

AUTOR: Patricija Božić

LIKOVİ:

IVICA – dječak

MARICA- djevojčica

STJEPAN – djeda

SAŽETAK:

Ivica i Marica se šecu šumom te zapaze koliko je šuma zagađena. Pričaju o tome kako su tužni zbog onečišćenja prirode u njihovom mjestu. Na to dolazi djeda Stjepan i priča im o davnim vremenima kada se iz rijeke Bistrice mogla piti voda. Djecu to nagne na razmišljanje

te odluče očistiti rijeku i prirodu. Djeca su očistila Bistricu i upozorile ljude da se to više ne smije dogoditi. Nakon nekog vremena i cvijeće je procvjetalo. Djeda zahvaljuje i ponosan je na djecu.

10.1. Dramski tekst

„VIŠE CVIJEĆA MANJE SMEĆA“

Patricija Božić

LIKOVİ:

IVICA – dječak

MARICA - djevojčica

STJEPAN – djeda

IVICA I MARICA : (Veselo pjevaju.)

Lijepa naša šumica, čista šumica i rječica Bistrica Zagorska.

Lijepa naša šumica, čista šumica i rječica Bistrica Zagorska.

La la la la la la la la, lalalalalala, la la lala...

Lijepa naša Hrvatska, cvjetna hrvatska s više cvijeća, a manje smeća.

La la la la la la la la, lalalalalala, la la lala...

MARICA: (Začudoeno.)

Ivicaaaa, Ivicaaaa.... rječica, naša rječica Bistrica... ona je saaadaaa....

Zagađena!!!!

IVICA: Cipela

MARICA: Flašica

IVICA: Automobilska oprema

IVICA: Majica

MARICA: Dostaaaa, dostaaaa!!! Ja to ne mogu više gledati.

IVICA: (Grli Maricu koja je tužna.)

Marice moja, smiri se!!

MARICA: Aliii, kako ?! Naša Bistrica više nije čista!!

IVICA: Onečistili smo sveeee, šuma nam je zagađena.

MARICA: Čistog zraka više nema.

IVICA: Kako ćemo dalje živjeti? Ovo je naše bogatstvo!!!

STJEPAN: (Dolazi polako kraj njih.)

Djeco, nema ni pitke vode više.

MARICA I IVICA: Djeda Stjepane, Dobar dan!

MARICA: (Plače i tužnim glasom kaže.) Naša Bistrica je onečišćena.!! Kako ćemo sada?!
Kako će sve životinje živjeti, kako ćemo mi dalje?!

STJEPAN: Marice, mene to jako boli,ali vidiš star sam i ne mogu pomoći... Jedva sam došao do šumice. Želio sam se prisjetiti kako je nekad ovdje bilo lijepo,ali izbljedjele su mi uspomene. Ništa više nije onako. (Stjepan je jako tužan.)

IVICA: Kako ćemo mi dalje i naša djeca?! (Ivica je tuža.)

STJEPAN: Na vama mladima svijet ostaje, ja sam prestar...možda je najbolje da odem kući. (Polako odlazi kući.) Ne mogu to više podnijeti, srce mi puca.

IVICA: Dođite kasnije.

STJEPAN: Hoću. (Odlazi polako.)

MARICA : Moramo nešto smisliti!!

IVICA: Znam!!!! Znam!!!!

MARICA: Što??

IVICA: Mi ćemo počistiti sve!!

MARICA: DAAA!! Pa mi to možemo!!

IVICA: Marice!! Krenimo napraviti nešto za našu Bistricu!!

MARICA: Idemo!

IVICA I MARICA: (Rade i pjevaju uz snimku .)

Kad se mnogo malih složi

Tad se snaga stoput množi

A to znači da smo jači

Kad se skupimo u zbor

Mala iskra požar skriva

Kap do kap rijeka biva

Hajde zato svi u jato

Kao vrapci živ živ živ

Kad se male ruke slože

Sve se može, sve se može

Kad se mnogo malih složi

Tad se snaga stoput množi

A to znači da smo jači
Kad se skupimo u zbor
Mala iskra požar skriva
Kap do kap rijeka biva
Hajde zato svi u jato
Kao vrapci živ živ živ.

IVICA: Gledaj, čisto je!!

MARICA: Vidi i cvijeće je počelo rasti!!

IVICA: Da barem djeda Stjepan vidi ovo.

MARICA: Sigurno će biti ponosan na nas.

IVICA: Ja sam tako sretan.

STJEPAN: (Polako dolazi i prilazi djeci te sluša njihov razgovor.)

Djeco, ja sam najponosniji djeda koji postoji!! Zaslužili ste sve pohvale ovoga svijeta.

MARICA: Ja sam sretna jer je Bistrica čista.

IVICA: Juhuuuu!!!

STJEPAN: (Polako odlazi.)

IVICA I MARICA: : (Veselo pjevaju.)

Lijepa naša šumica, čista šumica i rječica Bistrica Zagorska.

Lijepa naša šumica, čista šumica i rječica Bistrica Zagorska.

La la la la la la la la, lalalalalala, la la lala...

Kraj!

9.2. Konačan rezultat

Slika 51.

Slika 51. prikazuje scenu na kojoj se nalaze djevojčica Marica i dječak Ivica koji razgovaraju o prirodi. Na sceni je vidljivo drvo i zelena kulisa koja obilježava travu.

Slika 52.

Slika 52. prikazuje tri lutke: dječaka Ivicu, djevojčicu Maricu i djeda Stjepana. Na sceni je prikazana kulisa zagađenog potoka koji djevojčica i dječak uspješno očiste.

Slika 53.

Slika 53. prikazuje djevojčicu Maricu koja se divi očišćenom potoku kraj kojeg je niknulo cvijeće.

10. ZAKLJUČAK

Scenska umjetnost lutkarstvo vodi nas u paralelan svijet gdje je sve moguće. U lutkarstvu isprepliću se realne i imaginarne radnje. U predškolskome razdoblju lutka je djetetov najbolji prijatelj i glavno sredstvo izražavanja. Odgojiteljev način prijenosa ljubavi prema lutki na dijete važan je za simboličku igru. U predškolskome razdoblju lutka može biti bilo koji materijal koje dijete ima.

Nakon što sam izradila lutke za predstavu „Više cvijeća manje smeća“ donijela sam djeci lutke u odgojnu skupinu. Djeca su bila izrazito vesela i ispitivala me o načinu nastanka lutaka, kako se zovu, gdje žive, koliko dugo će ostati kod nas i kada moraju ići spavati. Djeca su lutke poistovjetili sa sobom. Aktivnost lutkarske predstave sa izrađenim lutkama traje cijelo vrijeme u skupini. U odgojnoj skupini pripremaju predstave jedan za drugoga, lutka je postala glavno sredstvo njihovog scenskog izražavanja te rade predstave po uzoru na kazališta. Djeca pripreme paravan, a ispred njega stave stolice i pozovu djecu na predstavu. Teme predstava su svakodnevnice priče iz života. Lutke su im važne tako da svaka od njih spava u praznome dječjem krevetu. Djeca su izrazila želju da sami izrade svoju grupnu štapnu lutku što smatram glavnim uspjehom ovog rada jer sam prenijela na njih ljubav prema lutki.

Lutkarske predstave jako su bitne za razvoj djeteta i suočavanja sa strahovima. Tijekom izrade ovog rada željela sam približiti lutku djetetu. Smatram da sam svoj cilj opravdala. Djeca su izrazito pozitivno reagirala na lutke i predstavu, a isto tako potaknula sam odgojitelje na suradnju i promoviranje partnerskih odnosa unutar ustanove.

Literatura

1. Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb:Školska Knjiga
2. Berk. L. E. (2015.) *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklad Slap
3. Delač Hrupelj, J., Miljaković, D., Lugomer Armago, G. i sur. (2000). *Lijepo je biti roditelj*. Priručnik za roditelje i djecu. Zagreb: Creativa.
4. Glibo, R. (2000.) *Lutkarstvo i scenska kultura*. Zagreb: Ekološki glasnik
5. Hicela, I. (2010.) *Dijete, odgojitelj i lutka*. Zagreb: Golden marketing
6. Hicela, I. (2013). *Lutka u dječjem vrtiću*. Split:Tisak
7. Korošec, H. (2004) *Neverbalna komunikacija i lutke*. U: *Lutka... divnog li čuda!* ur. E. Majaron, L. Kroflin. Zagreb: MČUK
8. Kraljević, A.(2003) *Lutka iz kutka*. Zagreb:Naša djeca
9. Majaron, E. Kroflin, L. (ur.) (2004.) *Lutka... Divnog li čuda!* Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi (MČUK).
10. Miljak, A. (1984). *Uloga komunikacije u razvoju govora djece predškolske dobi*. Zagreb: Školske novine
11. Miljković, D., Rijavec, M. (2017). *Bolje biti vjetar nego list-psihologija dječjeg samopouzdanja*. Zagreb: IEP.
12. Mrkšić, B. (2006) *Drveni osmijesi*. Zagreb:MČUK
13. Pokrivka, V. (1978.) *Dijete i scenska lutka*. Zagreb: Školska knjiga
14. Slunjski, E. (2012). *Kako djetetu pomoći da upозна svoje emocije (i nauči njima upravljati)* priručnik za roditelje, odgajatelje i učitelje. Element. Zagreb
15. Varl, B. (2001). *Moje lutke 5 – Mimičke lutke*. Zagreb: MČUK
16. Županić BeniĆ, M. (2009). *O lutkama i lutkarstvu*. Leykam International

Internet

1. BRAJŠA-ŽGANEC, A., SLUNJSKI, E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja. [Online] 16 (3). str.477- 496. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=29790 (Pristupljeno: 25. kolovoza, 2021.)
2. HICELA, I. (2005.) *Lutka u razvoju djeteta. Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*[online] Vol.11 No. str. 6-

- 11., Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=262524 (Pristupljeno 10.kolkovoza.2021.)
3. HICELA I., (2011.) Razlike u prosocijelnom i agresivnom ponašanju djece predškolske dobi, ovisno o učestalosti djetetove interakcije s lutkom. *Paediatrica Croatica*, Vol.55 (Broj 1).Str. 27-33., Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=110260 (Pristupljeno: 16.kolovoza.2021.).
4. KINDER, I. (2014). Komunikacija odgojitelj – dijete. [Online]. Dostupno na: <http://www.dvds.hr/pdf/komunikacija.pdf> (Pristupljeno: 15. kolovoza, 2021.)
5. lutkarstvo. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=37630>>. (Pristupljeno: 21.kolovoza 2021.)

POPIS SLIKA

Slika 1. Skica djeda Stjepana	17
Slika 2. Skica djevojčice Marice.....	18
Slika 3. Skica dječaka Ivica	18
Slika 4. Potreban materijal za izradu glava lutaka	19
Slika 5. Potrebna tkanina za izradu trupa lutke	19
Slika 6. Potrebna tkanina za izradu trupa lutke	19
Slika 7. Potrebna tkanina za izradu trupa lutke	20
Slika 8. Materijal za punjenje i oblikovanje lutaka	20
Slika 9. Kaširana lutka djeda	21
Slika 10. Kaširana lutka djevojčice.....	21
Slika 11. Kaširana lutka dječaka	22
Slika 12. Uši lutke	22
Slika 13. Iskaširane obojana lutka djeda	23
Slika 14. Iskaširana obojana lutka dječaka	23
Slika 15. Iskaširana obojana lutka djevojčice.....	24
Slika 16. Obris lutke.....	24
Slika 17. Djed	25
Slika 18. Djevojčica	25
Slika 19. Dječak	26
Slika 20. Skica djeda	27
Slika 21. Skica djevojčice	27
Slika 22. Skica dječaka.....	27
Slika 23. Kartonske ruke	28
Slika 24. Kartonske cipele.....	28
Slika 25. Izrada majice dječaka	28
Slika 26. Majica dječaka	29
Slika 27. Šivanje hlače za djeda	29
Slika 28. Hlače za djeda	29
Slika 29. Košulja za djeda.....	30
Slika 30. odjeća za djevojčicu	30
Slika 31. Djed	31
Slika 32. Djevojčica	31
Slika 33. Dječak	32
Slika 34. Djed	32
Slika 35. Djed	33
Slika 36. Djevojčica	33
Slika 37. Djevojčica	34
Slika 38. Dječak	34
Slika 39. Dječak	35

Slika 40. Skica prve scene – drvo	36
Slika 41. Skica druge scene- onečišćeni potok.....	36
Slika 42. Skica treće scene – očišćeni potok	36
Slika 43. Materijal za izradu	37
Slika 44. Materijal za izradu	37
Slika 45. Materijal za kaširanje drveta	37
Slika 46. Iskraširano drva sa materijalom za bojanje	38
Slika 47. Izrada potoka	38
Slika 48. Drvo.....	39
Slika 49. Onečišćeni potok	39
Slika 50. Očišćeni potok	39
Slika 51.	44
Slika 52.	44
Slika 53.	45

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IZJAVA

Izjava kojom ja, Patricija Božić, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ovom izjavom odgovorno i uz moralnu i akademsku odgovornost potvrđujem samostalnu izradu ovog diplomskog rada služeći se izvorima podataka iz navedenog popisa literature i uz stručno vodstvo i pomoć mentorice izv. prof. dr. art. Antonije Balić Šimrak, kojoj se ovim putem još jednom srdačno zahvaljujem na pruženoj pomoći i uloženom trudu tijekom izrade diplomskog rada.

U Zagrebu, rujan 2021.

Patricija Božić